Journal of Humanities and Social Sciences
Prince of Songkla University
Vol.22(1): (January-June) 2026

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

FACTORS INFLUENCING AGRICULTURAL HOUSEHOLD DEBT IN NORTHEASTERN THAILAND

นภาวรรณ ทองแผ่น[1] เฉลิมพล จตุพร[2*] และ อภิญญา วนเศรษฐ[3]
Napawan Thongpaen[1] Chalermpon Jatuporn[2*] and Apinya Wanaset[3]

[1]องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสวรรค์ 222 ม.7 ต.โนนสวรรค์ อ.นาจะหลวย จ.อุบลราชธานี 34280
[1]Non Sawan Subdistrict Administrative Organization, 222 Moo 7, Nonsawan, Nachaluai, Ubon Ratchathani, 34280, Thailand
[2,3]สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 9/9 ม.9 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120
[2,3]School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, 9/9 Moo 9, Chaengwattana Road, Bangpood, Pakkret, Nonthaburi, 11120, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Chalermpon.Jat@stou.ac.th

Received: Dec 14, 2024
Revised: Jan 29, 2026
Accepted: Mar 12, 2026
Available: Jun 29, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประชากร คือ ครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ แล้วทำการสุ่มอย่างเป็นระบบแบบวงกลม โดยคำนวณค่าช่วงการสุ่ม ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 425 ครัวเรือน และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีลดรูปตัวแปร ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มภาระหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคและพื้นที่ทำการเกษตร กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับ

การบริโภคเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้หนี้ครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 37.917 บาท และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้หนี้ครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 9,884.50 ในขณะที่อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ภาระหนี้ลดลง กล่าวคือ อายุของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 ปี จะทำให้หนี้ครัวเรือนเกษตรลดลงเท่ากับ 4,622.81 บาท ทั้งนี้ แบบจำลองดังกล่าวสามารถอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ร้อยละ 41.547

คำสำคัญ: ความยากจน ครัวเรือนเกษตร หนี้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

Abstract

This study aims to analyze factors influencing the debt of agricultural households in Northeastern Thailand. The population comprises agricultural households with debt in Northeastern Thailand. Data were obtained from the 2021 Household Socioeconomic Survey conducted by the National Statistical Office. A circular systematic sampling method was employed, and the sampling interval was calculated to obtain a sample size of 425 households. The data were analyzed using multiple regression with a backward elimination approach. The results show that the factors influencing increased debt in agricultural households in Northeastern Thailand include non- consumption expenses and agricultural land area. Specifically, a one- baht increase in non-consumption expenditures leads to an increase of 37.917 baht in household debt, while an additional one rai of agricultural land results in an increase of 9,884. 50 baht in household debt. In contrast, the age of the household head is found to reduce the debt burden, as a one-year increase in age decreases agricultural household debt by 4,622.81 baht. The estimated model can explain 41. 547 percent of the factors influencing the debt of agricultural households in Northeastern Thailand.

Keywords: poverty, agricultural household, debt, socio-economic factors

บทนำ

เกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เนื่องจากประเทศมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร เช่น การเพาะปลูกพืช การประมง และการเลี้ยงสัตว์ นอกจากจะผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศแล้ว ไทยยังเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรที่สร้างรายได้มหาศาลให้กับประเทศ สินค้าเกษตรสำคัญที่ส่งออก ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา อ้อยโรงงาน และผลิตภัณฑ์จากการประมงและปศุสัตว์ อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรยังคงประสบปัญหาหลายประการที่ส่งผลให้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตมีความผันผวน อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ รวมถึงความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกที่ตกต่ำ และต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปุ๋ยและสารเคมีในการเกษตรที่มีราคาแพงขึ้นมาก ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น ส่งผลให้รายได้จากการเกษตรลดลงและนำไปสู่การก่อหนี้เพื่อการลงทุนทางการเกษตรหรือเพื่อการดำรงชีวิตมากขึ้น (พิมพ์ชนก กระตุปัญญา และคณะ, 2564)

ภาคการเกษตรของประเทศไทยยังต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการในอนาคต โดยเฉพาะการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่ส่งผลให้แรงงานในวัยทำงานลดลง นอกจากนี้ การขยายตัวของชุมชนเมืองและภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ ยังกระทบต่อพื้นที่การเกษตร แม้ว่าภาคเกษตรจะมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดการพึ่งพาแรงงาน แต่แรงงานภาคเกษตรก็ยังมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการที่มีรายได้สูงกว่า ซึ่งเป็นค่านิยมของครัวเรือนเกษตรที่มักสนับสนุนให้ลูกหลานทำงานในอาชีพอื่นนอกภาคเกษตร โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประชาชนในวัยแรงงานมักเคลื่อนย้ายไปทำงานในเมืองใหญ่ ส่งผลให้แรงงานภาคเกษตรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ นอกจากนี้ พื้นที่และสภาพภูมิอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่แห้งแล้ง ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรต่ำกว่าภูมิภาคอื่นๆ นำไปสู่การก่อหนี้มากขึ้นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของเกษตรกร (ศิวาพร ฟองทอง, 2563)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่เพาะปลูกกว่า 64.29 ล้านไร่ จากพื้นที่รวม 105.53 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 60.92 ของพื้นที่ทั้งหมดของภูมิภาค พืชเศรษฐกิจสำคัญ ได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน และมันสำปะหลัง อย่างไรก็ตาม พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตนอกชลประทานที่ต้องพึ่งพาน้ำฝน ซึ่งมีพื้นที่ชลประทานเพียงร้อยละ 13.28 ของพื้นที่การเกษตร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2568) อีกทั้ง

สภาพภูมิอากาศยังแห้งแล้งและแปรปรวน ทำให้ประสิทธิภาพและคุณภาพของผลผลิตไม่ดี ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562, 2564, 2565) พบว่าหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2560, 2562 และ 2564 มีหนี้สินเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 179,923 บาท, 180,228 บาท และ 215,853 บาท ตามลำดับ ครัวเรือนในภาคนี้จึงมีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าภาคอื่น ๆ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณากลุ่มอาชีพในภาคการเกษตร พบว่า กลุ่มครัวเรือนที่เช่าที่ดินหรือใช้พื้นที่ทำฟรี มีรายได้เฉลี่ยสูงสุดคือ 40,753 บาทต่อเดือน กลุ่มครัวเรือนเจ้าของที่ดินมีรายได้เฉลี่ย 19,136 บาทต่อเดือน และกลุ่มแรงงานเกษตรมีรายได้เฉลี่ย 15,013 บาทต่อเดือน

การศึกษาในอดีตได้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรในหลากหลายมิติ เช่น เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช (2551) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนในภาคเหนือ พบว่า อายุ เพศ เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา รายได้ และมูลค่าทรัพย์สินมีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ครัวเรือน นอกจากนี้ สุริยะ หาญพิชัย และคณะ (2563) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในจังหวัดลพบุรี พบว่า การออมและรายได้นอกภาคการเกษตรช่วยลดหนี้ครัวเรือน ในขณะที่รายจ่ายนอกภาคการเกษตรส่งผลให้หนี้เพิ่มขึ้น ส่วนการศึกษาของพลากร ดวงเกตุ (2565) พบว่า ภูมิภาค อายุของหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการก่อหนี้

ปัญหาหนี้ครัวเรือนเกษตรเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย การก่อหนี้เกินตัวอาจทำให้เกษตรกรเผชิญกับความยากลำบากในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายประจำวันหรือการลงทุนในกิจกรรมเกษตรในอนาคต ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเกษตรและมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี ประกอบกับสัดส่วนประชากรสูงวัยที่เพิ่มขึ้นและรายได้ที่ไม่มั่นคง เช่น ราคาสินค้าเกษตรที่ผันผวนและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนยังเป็นเรื่องยากสำหรับเกษตรกรบางรายจนอาจต้องกู้เงินนอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูง ทำให้ภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ การวิจัยจึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประชาชนโดยส่วนใหญ่มีการพึ่งพาการทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก รวมถึงเป็นพื้นที่ที่มีความเปาะบางทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และกายภาพทางการผลิต ทั้งนี้ ผลลัพธ์จากการศึกษาดังกล่าวสามารถใช้เป็นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน

หรือนำไปสู่การปรับนโยบายด้านการเงิน การเกษตร หรือสวัสดิการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพจริงของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

วิธีการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ที่จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยกลุ่มตัวอย่างคือครัวเรือนเกษตรที่มีหนี้สินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรการคำนวณประชากรที่ไม่ทราบขนาดแน่นอน (Infinite Population) ตามสูตรของ Cochran (1977) ดังนี้

$$n = \frac{P(1-P)(Z^2)}{d^2}$$

โดยกำหนดให้

n คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

P คือ สัดส่วนของประชากรที่ต้องการสุ่ม (กำหนดเป็นร้อยละ 50 หรือเท่ากับ 0.50)

Z คือ ค่าระดับความเชื่อมั่น (Z ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 = 1.96)

d คือ ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (ร้อยละ 5 หรือเท่ากับ 0.05)

$$n = \frac{0.5(1-0.5)(1.96^2)}{0.05^2} = 384.16$$

จากการคำนวณตามสูตรของ Cochran ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการคือ 385 ครัวเรือน แต่เพื่อความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูลจึงทำการเก็บข้อมูลจากครัวเรือนเกษตรที่มีหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 425 ครัวเรือน โดยสุ่มเลือกจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้วิธีการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยใช้วิธีการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยวิธี กำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares: OLS) และใช้วิธีลดรูปตัวแปรแบบถดถอยย้อนกลับ (Backward Elimination) เพื่อขจัดตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรและเพื่อให้ได้แบบจำลองที่เหมาะสม นอกจากนี้ มีการตรวจสอบข้อสมมติที่สำคัญเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ (Gujarati & Porter, 2009) ได้แก่

(1) ปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity)

(2) ปัญหาค่าความคลาดเคลื่อนที่มีความแปรปรวนไม่คงที่ (Heteroskedasticity)

3. แบบจำลองการถดถอยพหุคูณ

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแบบจำลองการถดถอยพหุคูณสามารถแสดงได้ดังนี้

$$Y_i = \alpha + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \ldots + \beta_{17} X_{17i} + \varepsilon_i$$

โดยกำหนดให้

Y หมายถึง จำนวนหนี้ของครัวเรือนเกษตร (หน่วย: บาท)

X_1 หมายถึง อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร (หน่วย: ปี)

X_2 หมายถึง อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรยกกำลังสอง (หน่วย: ปี)

X_3 หมายถึง เพศของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร (0 = เพศหญิง, 1 = เพศชาย)

X_4 หมายถึง การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร

(0 = ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า, 1 = มัธยมศึกษาขึ้นไป)

X_5 หมายถึง สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร
(0 = โสด/หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่, 1 = สมรส)

X_6 หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (หน่วย: คน)

X_7 หมายถึง จำนวนผู้ทำงานหารายได้ในครัวเรือน (หน่วย: คน)

X_8 หมายถึง รายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตร (หน่วย: บาท)

X_9 หมายถึง ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่มเฉลี่ยต่อเดือน (หน่วย: บาท)

X_{10} หมายถึง ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน (หน่วย: บาท)

X_{11} หมายถึง ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน (หน่วย: บาท)

X_{12} หมายถึง ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตร (หน่วย: บาท)

X_{13} หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน (หน่วย: บาท)

X_{14} หมายถึง มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตร (หน่วย: บาท)

X_{15} หมายถึง พื้นที่ทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตร (หน่วย: ไร่)

X_{16} หมายถึง การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตร
(0 = เป็นเจ้าของที่ดิน, 1 = ไม่เป็นเจ้าของที่ดิน)

X_{17} หมายถึง เขตการปกครอง (0 = เขตเทศบาล, 1 = นอกเขตเทศบาล)

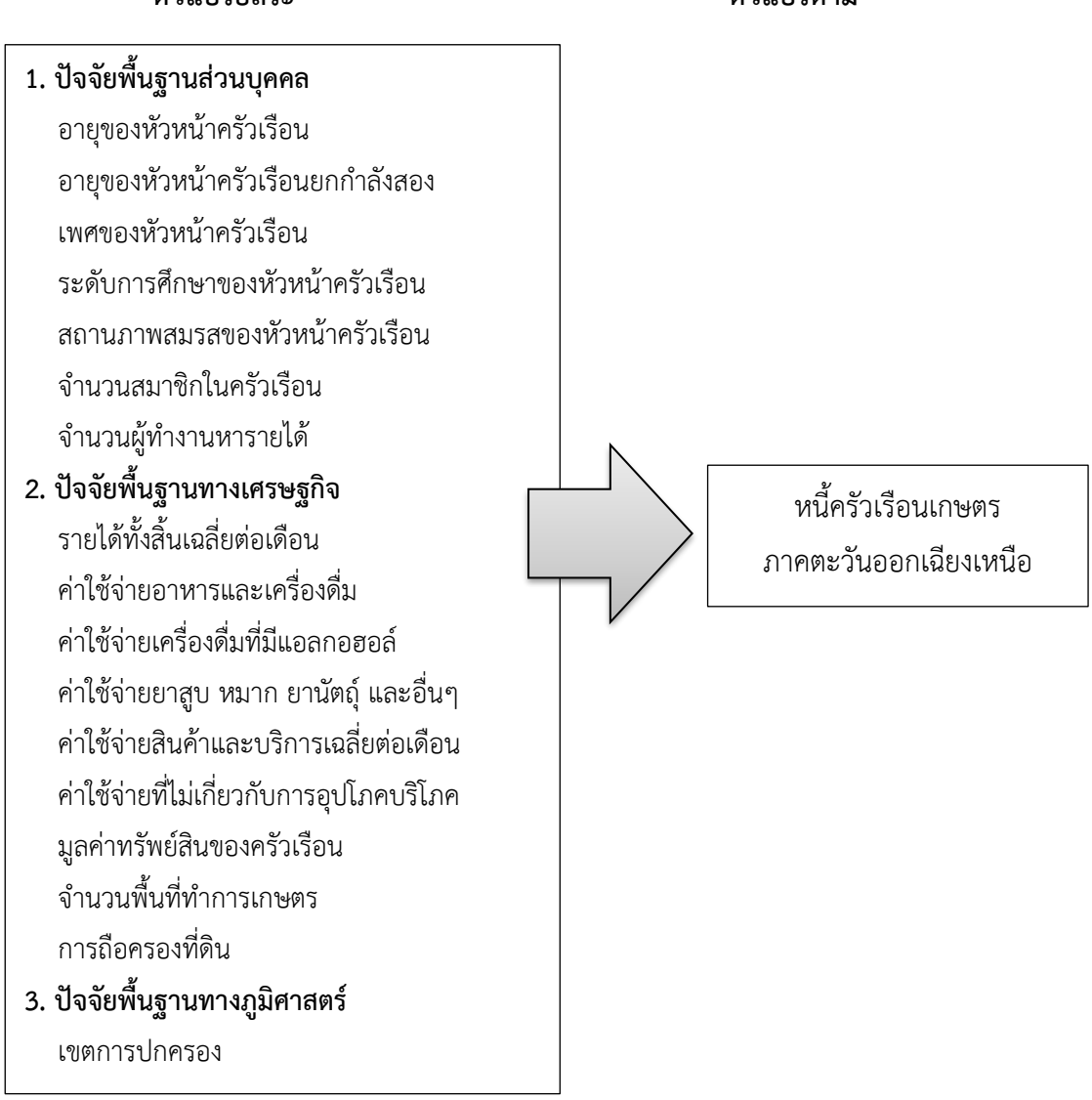
α หมายถึง ค่าคงที่

β หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์

ε หมายถึง ค่าความคลาดเคลื่อน

i หมายถึง ลำดับของค่าสังเกต (ตั้งแต่ 1 ถึง 425)

กรอบแนวคิดการวิจัย

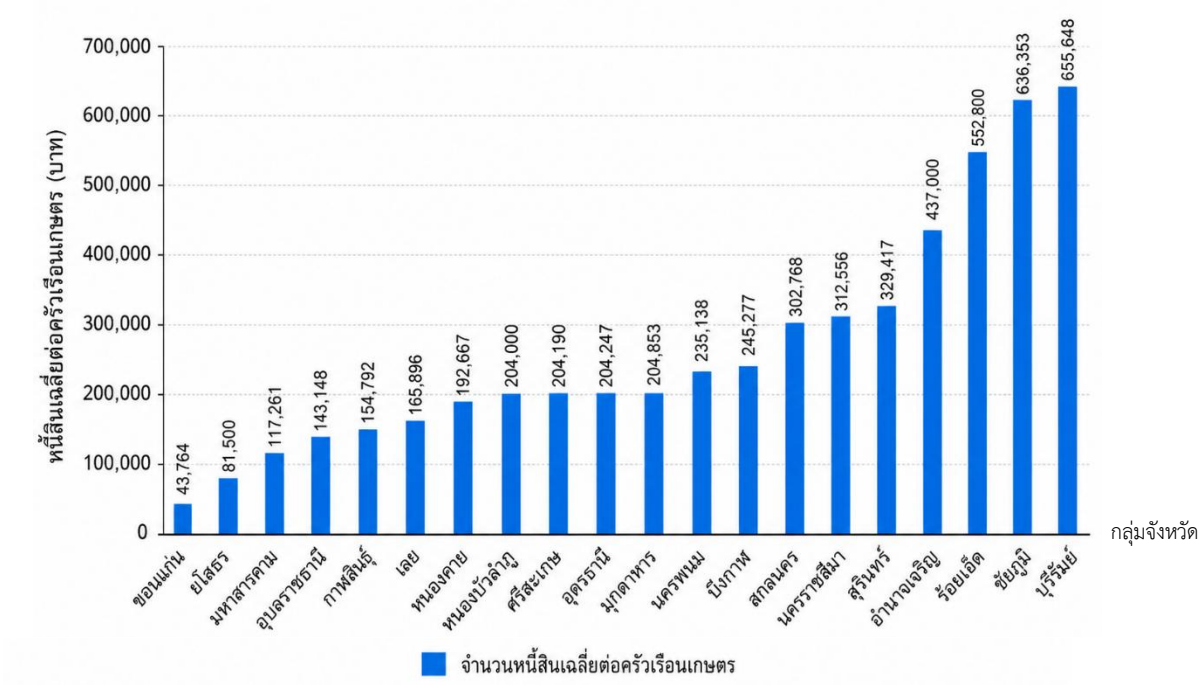
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การศึกษานี้ใช้กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 425 ครัวเรือน โดยข้อมูลที่ใช้ได้มาจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งสามารถแสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรแยกตามรายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดังนี้

ภาพที่ 2 หนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรแยกตามจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากภาพที่ 2 แสดงถึงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่แยกรายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรต่ำที่สุด คือ ขอนแก่น มีหนี้เฉลี่ย 43,764 บาท ขณะที่จังหวัดที่มีหนี้สินเฉลี่ยสูงที่สุด คือ บุรีรัมย์ ที่มีหนี้เฉลี่ย 655,648 บาท

ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มจังหวัดที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในหลายด้านเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาและการใช้ทรัพยากร รวมถึงการแก้ปัญหาระหว่างจังหวัด โดยได้มีการจัดทำแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้นโยบายของคณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.) กลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

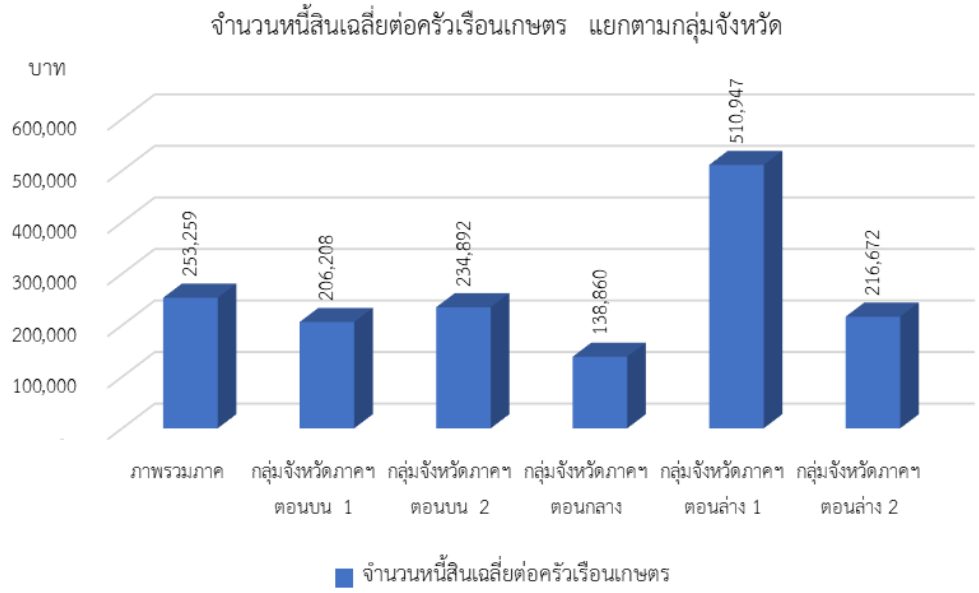
(1) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้แก่ อุดรธานี เลย หนองคาย หนองบัวลำภู และบึงกาฬ

(2) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ได้แก่ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร

(3) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด

(4) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์

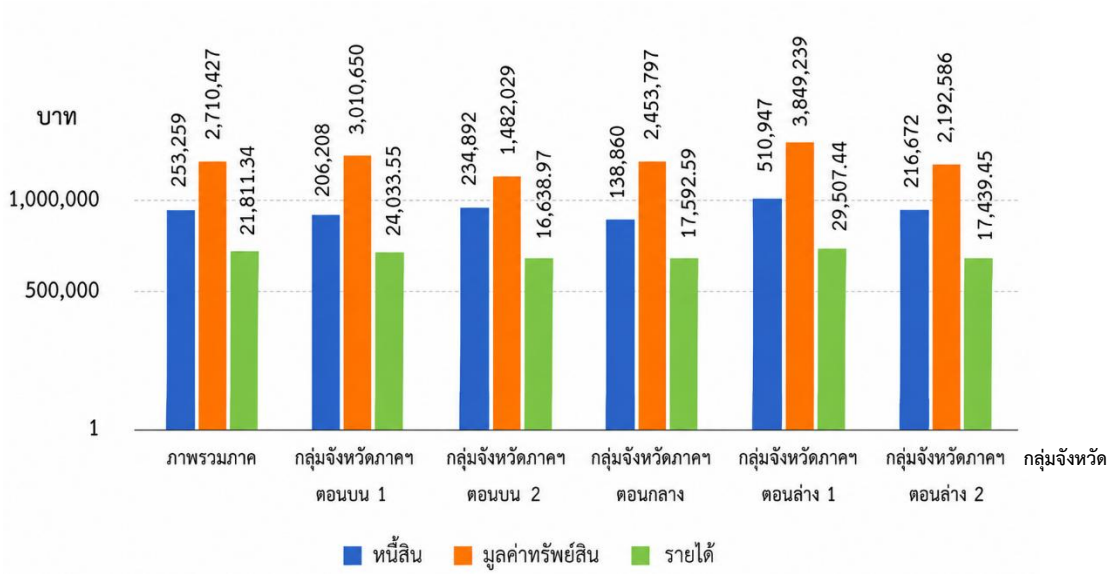
(5) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ

ภาพที่ 3 หนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรแยกตามกลุ่มจังหวัด

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากภาพที่ 3 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง (กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด) มีหนี้เฉลี่ยต่ำสุดอยู่ที่ 138,860 บาท ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์) มีหนี้เฉลี่ยสูงสุดที่ 510,947 บาท โดยเฉพาะจังหวัดชัยภูมิและบุรีรัมย์ มีหนี้เฉลี่ยสูงสุดถึง 636,353 บาท และ 655,648 บาท ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนถึงการลงทุนในภาคเกษตรที่มีความเสี่ยง ต้นทุนการผลิตที่สูง หรือการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนสูง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้กลุ่มจังหวัดนี้มีหนี้ครัวเรือนสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มจังหวัดนี้มีมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยมากที่สุดที่ 3,849,239 บาท ซึ่งอาจบ่งบอกถึงการสะสมทรัพย์สินในภาคเกษตร อย่างไรก็ตาม มูลค่าหนี้ที่สูงทำให้ครัวเรือนเหล่านี้เสี่ยงต่อการถูกยึดทรัพย์หากไม่สามารถชำระหนี้ได้ แม้จะมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงสุดที่ 29,507.44 บาท แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้และการดำรงชีวิต

ภาพที่ 4 การเปรียบเทียบหนี้สิน มูลค่าทรัพย์สิน และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ของครัวเรือนเกษตรแยกตามกลุ่มจังหวัด

ที่มา: คณะผู้วิจัย

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนมีอายุเฉลี่ย 57.36 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและมีสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน มีผู้หารายได้ 2 คนต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินและอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.09 ไร่ มูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย 2,710,427.21 บาท มีรายได้เฉลี่ย 21,811.34 บาทต่อเดือน ในขณะที่ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนใช้จ่ายเป็นค่าอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ 6,807.99 บาท ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 45.31 บาท ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ 106.77 บาท ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการ 8,199.77 บาท และค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค 1,775.18 บาท

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตร

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธีการลดรูปตัวแปร เพื่อระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยตัวแปรตาม คือ หนี้ครัวเรือนเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตัวแปรอิสระ จำนวน 17 ตัวแปร ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง เพศของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมากยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร การถือครองที่ดินและเขตการปกครอง

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Variable	Coefficient	S.E.	t-ratio	p-value	VIF
Constant	414406	130903	3.166	0.001	
X_1	- 6515.28	1911.39	- 3.409	< 0.001	135.1
X_5	-117601	54040.0	- 2.176	0.030	121.1
X_{13}	36.042	9.373	3.845	<0.001	108.1
X_{14}	0.020	0.007	2.791	0.005	252.2
X_{15}	8093.02	937.693	8.631	<0.001	234.2
R-Squared		0.432456			
Adjusted R-Squared		0.425684			
F (5, 419)		63.85382			
P-value(F)		1.92e-49			

ที่มา: คณะผู้วิจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แสดงไว้ในตารางที่ 1 พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน (X_1) สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน (X_5) ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการบริโภค (X_{13}) มูลค่าทรัพย์สิน (X_{14}) และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร (X_{15}) เป็นปัจจัยมีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ การตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ด้วยวิธี Variance Inflation Factor (VIF) พบว่า ค่า VIF ของตัวแปรทั้งหมดในตารางที่ 1 มีค่าต่ำกว่า 10 จึงสรุปได้ว่า ไม่พบปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบปัญหาความแปรปรวนไม่คงที่ ด้วยวิธี Breusch-Pagan พบว่า ค่าสถิติ LM ปฏิเสธสมมติฐานหลัก คือ แบบจำลองไม่พบปัญหาความแปรปรวนไม่คงที่ ดังนั้น จึงแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธี Heteroskedasticity-Robust Standard Errors (Cottrell & Lucchetti, 2024) โดยเมื่อแก้ไขปัญหาความแปรปรวนไม่คงที่แล้ว ผลการวิเคราะห์สามารถแสดงได้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเมื่อการแก้ไขปัญหา Heteroskedasticity

Variable	Coefficient	S.E.	t-ratio	p-value
Constant	222841	126611	1.760	0.079
X_1	−4622.81	1897.73	−2.436	0.015
X_{13}	37.917	16.996	2.231	0.026
X_{15}	9884.50	2163.10	4.570	<0.001
R-Squared		0.415476		
Adjusted R-Squared		0.411311		
F (5, 419)		13.43022		
P-value(F)		2.19e-08		

ที่มา: คณะผู้วิจัย

การประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในตารางที่ 2 ของตัวแบบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีการแก้ไขปัญหา Heteroskedasticity สามารถแสดงเป็นสมการการถดถอยพหุคูณได้ ดังนี้

$\hat{Y}_i$ = 222841 - 4622.81X1 + 37.917X13 + 9884.50X15

S.E. (126611)* (1897.73)** (16.996)** (2163.10)***

R^2 = 0.415476

n = 425

* , ** และ *** หมายถึง การมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปร 3 ตัว ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน (X_1) ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการบริโภค (X_{13}) และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร (X_{15}) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถแปลผลได้ คือ เมื่ออายุของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 ปี จะทำให้หนี้ครัวเรือนเกษตรลดลงเท่ากับ 4,622.81 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการบริโภคเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้หนี้ครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 37.917 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้หนี้ครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 9,884.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ แบบจำลองดังกล่าวนี้ สามารถอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ร้อยละ 41.547 ในส่วนที่เหลือเกิดจากปัจจัยอื่นที่มิได้รวมไว้ในการวิเคราะห์

อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เมื่ออายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ปี จะทำให้หนี้สินของครัวเรือนเกษตรลดลง 4,622.81 บาท โดยการลดลงของหนี้ครัวเรือนเกษตร เมื่ออายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น สามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีวงจรชีวิตของการบริโภคและการออม (Life Cycle Hypothesis) ซึ่งระบุว่ารายได้ของบุคคลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงวัยกลางคนและลดลงในวัยชรา บุคคลที่มีอายุน้อยมักจะกู้ยืม

เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีพเนื่องจากรายได้ที่ยังไม่เพียงพอ และเมื่อเข้าสู่วัยกลางคนจึงเริ่มมีการสะสมออมทรัพย์เพื่อใช้ในอนาคต นอกจากนี้ กรณีหัวหน้าครัวเรือนมีอายุเพิ่มขึ้น อาจส่งผลต่อประสบการณ์ด้านการเงินมากขึ้นตามไปด้วย โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของเบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช (2551) ที่พบว่าหนี้สินของหัวหน้าครัวเรือนจะลดลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น และรายงานเรื่องหนี้สินของครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2562 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564) ที่ชี้ให้เห็นว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 ปี จะลดโอกาสในการก่อหนี้ลงได้

สำหรับค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค พบว่าเมื่อค่าใช้จ่ายเหล่านี้เพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้หนี้สินของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 37.917 บาท โดยค่าใช้จ่ายในหมวดนี้ ได้แก่ ภาษี ค่าเบี้ยประกันภัย ดอกเบี้ยจ่าย และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการก่อหนี้เพิ่มเติม สอดคล้องกับการศึกษาของสุริยะ หาญพิชัย และคณะ (2563) ที่พบว่ารายจ่ายนอกภาคการเกษตรเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตร

นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังพบว่าครัวเรือนเกษตรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น 9,884.50 บาท โดยการเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนเกษตรนี้เป็นผลมาจากต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นตามพื้นที่การผลิตที่มากขึ้น หากราคาปัจจัยการผลิตหรือต้นทุนวัตถุดิบสูงขึ้น ครัวเรือนเกษตรจะมีโอกาสในการก่อหนี้เพิ่มขึ้นเพื่อใช้ในการลงทุน สอดคล้องกับการศึกษาของอารีรัตน์ ลุนลลาด และอมรรัตน์ อภินันท์มหกุล (2565) ที่พบว่าหากครัวเรือนที่มีพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้นจะทำให้เกษตรกรมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ประกอบกับรายงานเรื่องหนี้สินของครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564, 2565) ที่ระบุว่าพื้นที่ทำการเกษตรที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้โอกาสในการก่อหนี้เพิ่มขึ้นได้ สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสของการเข้าถึงสินเชื่อในระบบที่เพิ่มขึ้นจากการมีสินทรัพย์ประเภทที่ดิน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าครัวเรือนเกษตรในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุดที่ 510,947 บาท โดยเฉพาะจังหวัดชัยภูมิและบุรีรัมย์ ซึ่งมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 636,353 บาท และ 655,648 บาทตามลำดับ อันอาจสะท้อนถึงการลงทุนในภาคการเกษตรที่มีความเสี่ยงสูง ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น หรือการเข้าถึงแหล่ง

เงินทุนที่มีต้นทุนสูง ทำให้กลุ่มจังหวัดนี้มีหนี้สินเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มจังหวัดอื่น นอกจากนี้ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ยังมีมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยสูงที่สุดที่ 3,849,239 บาท ซึ่งบ่งบอกถึงการสะสมทรัพย์สินและที่ดินเพื่อใช้ในการเกษตร อย่างไรก็ตาม มูลค่าหนี้สินที่สูงอาจทำให้ทรัพย์สินเหล่านี้เสี่ยงต่อการถูกยึดหากไม่สามารถชำระหนี้ได้ แม้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนในกลุ่มจังหวัดนี้จะสูงที่สุดที่ 29,507.44 บาท แต่เมื่อเปรียบเทียบกับหนี้สินเฉลี่ยและมูลค่าทรัพย์สินแล้ว อาจสะท้อนถึงการมีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้และการใช้จ่ายภายในครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยภาพรวม พบว่า หัวหน้าครัวเรือนมีอายุเฉลี่ย 57.36 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมของไทยที่มักให้เพศชายเป็นผู้นำครอบครัว หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และมีสถานภาพสมรสแล้ว ครัวเรือนโดยเฉลี่ยมีสมาชิก 3 คน และมีผู้หารายได้ 2 คน ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินและอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.09 ไร่ มูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย 2,710,427.21 บาท รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 21,811.34 บาท ในขณะที่ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนแบ่งเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ 6,807.99 บาท ค่าใช้จ่ายด้านเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 45.31 บาท ค่าใช้จ่ายด้านยาสูบ หมากยานัตถุ์ และอื่น ๆ 106.77 บาท ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการอื่น ๆ 8,199.77 บาท และค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค 1,775.18 บาท

สำหรับการวิเคราะห์การเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร โดยค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือนและจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการเป็นหนี้ ในขณะที่อายุของหัวหน้าครัวเรือนมีอิทธิพลเชิงลบต่อการเป็นหนี้ และปัจจัยทั้ง 3 นี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของจำนวนหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ถึงร้อยละ 41.547

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เกษตรกรควรพิจารณาถึงความจำเป็นและสถานะทางการเงินของตนอย่างถี่ถ้วนก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการที่ไม่จำเป็น ควรมีการวางแผนทางการเงินที่ชัดเจน เช่น การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อควบคุมรายจ่ายและลดความเสี่ยงในการก่อหนี้เพิ่มเติม

การเพิ่มพูนทักษะและความรู้ของเกษตรกรเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การใช้ประโยชน์พื้นที่ทำการเกษตรเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เกษตรกรควรเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมและนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้าสู่กระบวนการผลิต ซึ่งจะช่วยเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่นควรมีบทบาทในการทำงานเชิงรุกกับเกษตรกรอย่างใกล้ชิด โดยควรสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับครัวเรือนเกษตร ส่งเสริมการสร้างรายได้จากกิจกรรมนอกภาคการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอในการชำระหนี้ และหลีกเลี่ยงการก่อหนี้ที่เกินศักยภาพ

ภาครัฐควรสนับสนุนการเพิ่มโอกาสให้เกษตรกรเข้าถึงตลาดและควรมีการพัฒนาระบบชลประทานให้เพียงพอต่อความต้องการการผลิตทางการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรสามารถทำการผลิตนอกฤดูกาล มีประสิทธิภาพการผลิต และสร้างรายได้เพิ่มให้กับเกษตรกร

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จำนวนผู้พิการ จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป

ควรศึกษาปัญหาหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลหนี้ครัวเรือนเกษตรในแต่ละภูมิภาค ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงลักษณะและระดับของปัญหาหนี้สินในภูมิภาคต่างๆ อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นอย่างสูง สำหรับการอนุเคราะห์ข้อมูลประกอบการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช. (2551). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือของประเทศไทย* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิตที่ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิมพ์ชนก กระตุปัญญา, ภิรดา ชัยรัตน์, และ ศรีรัฐ โกวงศ์. (2564). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการก่อภาระหนี้สินของเกษตรกร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *Journal of Modern Learning Development*, *6*(3), 250-265.

พลากร ดวงเกตุ. (2565). หนี้สินครัวเรือนเกษตรของประเทศไทย: ความท้าทายต่อเนื่อง. *วารสารประชากรศาสตร์*, *38*(1), 60-71.

ศิวาพร ฟองทอง. (2563). *การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0 (เลขที่สัญญา 2562/2-07).* สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *หนี้สินของครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2560*. กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *หนี้สินของครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2562*. กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *หนี้สินของครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2564*. กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2568). *สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2567*. ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สุริยะ หาญพิชัย, เฉลิมพล จตุพร, และ วสุ สุวรรณวิหค. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี. *Journal of Modern Learning Development*, *5*(5), 309-320.

อารีรัตน์ ลุนลลาด, และ อมรรัตน์ อภินันท์มหกุล. (2565). *ภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรทำนาเปรียบเทียบกับหนี้สินของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่น*. *พัฒนาการเศรษฐกิจปริทรรศน์*, *16*(1), 103-129.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques*. (3rd ed.). John Wiley & Sons.

Cottrell, A., & Lucchetti, R. (2024). *Gnu regression, econometrics and time-series library*. https://gretl.sourceforge.net/gretl-help/gretl-guide.pdf

Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic econometrics*. (4th ed.). McGraw Hill.